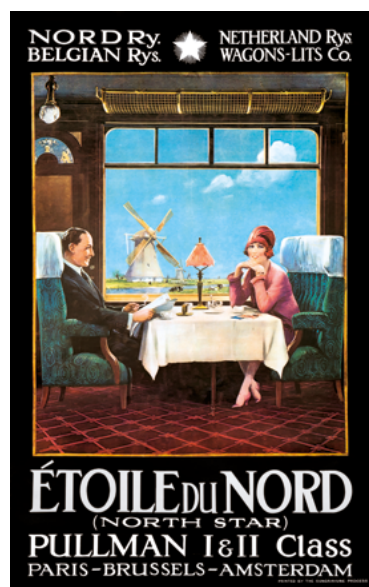

B De **vetgezette** cijfers verwijzen naar afbeeldingen.

William Spencer BAGDATOPOULOS
(1888-1965) UK

Bagdatopoulos was van Grieks-Britse komaf, maar bracht zijn jeugd in Nederland door. Ten gevolge van een ongeluk van zijn vader op het schip waarop deze voer, stierf Bagdatopoulos Sr. en strandde de familie van dezen te Rotterdam. De weduwe, een Engelsche, sloeg er zich doorheen en de jonge Spencer bezocht hier de Academie van Beeldende Kunsten, waar hij zijn aanleg voor teeken- en schilderkunst ontwikkelde, schreef dagblad *Het Vaderland*. William zou al op zijn elfde jaar aan de Rotterdamse kunstacademie zijn toegelaten, waar hij oogappel was van schilder Alexander van Maasdijk. Op zijn zestiende vertrok hij naar Londen, maar het 'wonderkind' werd niet vergeten: hij kreeg nog lang reclame-opdrachten van Rotterdamse bedrijven, zoals Van Ditmar's boekhandel en uitgeverij.

Vervolgens reisde Bagdatopoulos jarenlang door het Midden-Oosten en Brits-Indië. Hij ontwikkelde zich tot oriëntalistisch schilder met motieven als de Taj Mahal. Hij maakte ook aantrekkelijke affiches voor de Indian State Railways. In 1927 keerde hij terug naar Engeland, waar hij affiches ontwierp voor de Pullman-treinen Golden Arrow (Londen-Calais-Parijs) en Étoile du Nord (Amsterdam-Parijs) in opdracht van de Sun Engraving Company. Kort daarna vestigde Bagdatopoulos zich ten slotte in de Verenigde Staten als schilder van portretten en filmdecors.

p. 176, 178

Anthon BEEKE
(1940-2018)

De Amsterdamse slagerszoon leerde het ontwerpvak in de praktijk als assistent van grafisch vormgever Jan van Toorn (1932). Beeke's eerste affiche was in 1966 voor Theater Terzijde. Hij trok de aandacht met zijn blotemesisalfabet als reactie op het lettertype New Alphabet van Wim Crouwel. Rond 1970 werkte Beeke samen met Swip Stolk, met wie hij een affiche ontwierp voor de nieuwe NS-Intercity. Zij waren beiden geïnspireerd door de pop-art en gingen speels te werk, zonder systeem en zonder taboes. Beeke werkte kort bij het grote bureau Total Design, maar begon al snel zijn eigen studio.

Spraakmakend waren zijn affiches voor het Zuidelijk Toneel en Toneelgroep Amsterdam, later gevolgd door het Stedelijk Museum en de KunstRai. Op deze fotografische affiches zette Beeke het menselijk lichaam in als communicatiemiddel – ontkleed, beschilderd of behangen met vreemde objecten. Ze werden regelmatig als schokkend ervaren en dat was precies de bedoeling. Een NS-affiche voor de Schiphollijn was niet shockerend, maar wel opmerkelijk qua styling. Behalve fotografie gebruikte Beeke ook grafische technieken, met referenties aan Piet Zwart en Dick Elfers. In 1987 won hij de H.N. Werkmanprijs voor typografie en in 1993 de TheaterAffichePrijz.

p. 34, 35, 207, 296

Hendrik Petrus BERLAGE
(1856-1934)

Berlage begon aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam, maar vertrok al snel naar de Bauschule van het Polytechnikum in Zürich. Terug in Nederland werkte hij bij de architect Theodorus Sanders, tussen 1884 en 1889 als compagnon. Aanvankelijk ontwierp Berlage in de gangbare neostijlen, maar al snel ontwikkelde hij een soberder stijl: het rationalisme. Hiermee legde hij de basis voor de moderne architectuur in Nederland. Zijn invloed daarop kan niet worden overschat. Tot zijn bekendste werken behoren de Koopmansbeurs in Amsterdam en de 'burcht' van de Algemene Nederlandse Diamantbewerkerbond. Later werd Berlage beïnvloed door Frank Lloyd Wright en ontstonden het Jachthuis Sint-Hubertus en Gemeentemuseum Den Haag. Als stedenbouwkundige ontwierp hij onder andere het uitbreidingsplan Amsterdam-Zuid.

Behalve boekbanden voor Louis Couperus maakte Berlage aan het begin van zijn carrière ook enkele affiches. Het eerste uit 1891 voor de Sumatra Staatsspoorweg was traditioneel geïllustreerd met lokale taferelen en omlijst met bamboe, bloemen en een tijger; overigens zou Berlage pas in 1932 zelf een 'Indische reis' maken. Het volgende affiche vervaardigde hij voor de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij (HSM) over de boottrein Harwich-Hoek van Holland. Dit ontwerp was veel meer gestileerd, maar nog altijd overvol. Berlages meest heldere affiche verscheen in 1895 voor de Noord-Hollandsche Tramweg-Maatschappij (NHT). Hij maakte het voor zijn voormalige compagnon Sanders, die oprichter en directeur van de NHT was.

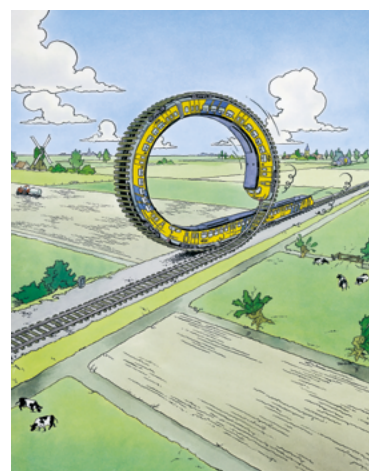

p. 6, 15, 40, 44, 58, 60, 300

Theo van den BOOGAARD
(1948)

Als 16-jarige gymnasiast uit Castricum bracht Theo van den Boogaard in 1964 zijn eerste stripboek uit. Al snel verschenen zijn strips in het jongerenblad *Hitweek*, later *Aloha* geheten. Met 'Ans en Hans' inspireerde hij vele generatiegenoten tot nieuwe opvattingen over seksualiteit. Vanaf 1976 ontwikkelde hij met Wim T. Schippers de stripfiguur Sjeff van Oekel, gebaseerd op het tv-typetje dat werd gespeeld door Dolf Brouwers, die echter niet blij was met de erotische escapades van de strip. Die werd desondanks een doorslaand succes, ook internationaal. Van den Boogaard ontving de Stripschapprijz 1989 voor zijn gehele oeuvre.

Hij maakte ook tijdschriftillustraties en deed commerciële opdrachten voor onder andere *Playboy*, *Voetbal International*, *Intermediar*, het Amsterdamse GVB en vooral de Nederlandse Spoorwegen en dochterbedrijf Alrecon. Eind jaren tachtig maakte Van den Boogaard voor de NS een omslag voor het spoorboekje, een affiche, een Tienertoer-advertentie en een serie zeefdrukken van Nederlandse stations, bedoeld als relatiegeschenk. In 2003 bevatte het Boekenweekgeschenk een NS-boekenlegger van zijn hand. Toen verscheen ook een overzicht van zijn treintekeningen, getiteld *IJzeren lijnen. De Nederlandse Spoorwegen in pennestreken*.

p. 228, 230, 231

Albert BRENET
(1903-2005) FR

Als kind in Le Havre tekende Brenet al zeeschepen. Na de École nationale supérieure des Beaux-Arts in Parijs was hij in eerste instantie actief als dierenschilder. In 1929 reisde hij zeven maanden mee met een van de laatste vrachtzeilschepen. Deze reis zou zijn verdere kunstenaarscarrière bepalen. Brenet specialiseerde zich in zeeschepen, havens en scheepswerven. Als een van de bekendste Franse marineschilders exposeerde hij veel en kreeg in 1936 de erefunctie Peintre officiel de la Marine, later gevolgd door dezelfde titels bij de Franse lucht- en landmacht.

Brenets talent werd ook benut door het tijdschrift *L'illustration*, waarvoor hij regelmatig belangrijke internationale gebeurtenissen illustreerde. Eén afbeelding beviel de Britse koningin Mary zo goed dat ze het origineel aankocht. Na de Tweede Wereldoorlog maakte Brenet affiches voor grote Franse rederijen als de Compagnie Générale Transatlantique, Messageries Maritimes en Chargeurs Réunis. Ook werkte hij in opdracht van luchtvaartmaatschappijen en de Franse spoorwegen (SNCF), waarvoor hij locomotieven in volle vaart afbeeldde.

p. 250, 252

Dick BRUNA
(1927-1917)

Hendrik Magdalenus Bruna was de oudste zoon van de Utrechtse uitgever A.W. Bruna. Kort na de Tweede Wereldoorlog liep hij stage bij een boekhandelsketen in Londen en een uitgeverij in Parijs, waar museumbezoek zijn kunstzinnige interesse opwekte. Vooral het werk van Henri Matisse, Fernand Léger en Pablo Picasso maakte indruk. Terug in Nederland volgde hij een halfjaar de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. In 1951 trad Bruna als vormgever in dienst van het familiebedrijf, waar hij veel vrijheid kreeg. Hij ontwierp talloze boekomslagen in een minimalistische stijl, vooral voor thrillers en detectives. Het meest bekend werd de pocketserie Zwarte Beertjes, waarvoor hij ook het beeldmerk en de affiches maakte. Op enkele daarvan paste hij spoorweg-motieven toe, zoals een beertje met conducteurspet.

In 1953 verscheen Bruna's eerste van 124 kinderboeken, waarvoor de feedback van zijn vrouw Irene de Jongh telkens van groot belang was. Het eerste nijntje-boek kwam in 1955 uit. De prentenboekjes vielen op door hun eenvoudige vormen, heldere kleuren en zwarte omlijning. Met deze elementen ontwikkelde Bruna een geheel eigen beeldtaal. De boekjes werden in meer dan vijftig talen vertaald en wekten opvallend veel interesse in Japan. Later zette Bruna zijn talenten belangeloos in voor goede doelen zoals Kinderpostzegels, Terre des Hommes, het Rode Kruis en Veilig Verkeer Nederland. In 1995 ontving hij de H.N. Werkmanprijs voor de Zwarte Beertjes-ontwerpen en kort voor zijn dood de Max Velthuis-prijs 2016 voor zijn vele prentenboeken.

p. 110, 228, 229

Edith BUENEN
(1961)

Buena studeerde in 1987 af aan de Academie voor Beeldende Kunsten Sint-Joost in Breda. Ze werd freelance illustrator, gespecialiseerd in mode, met waterverf als favoriete techniek. Bij het 150-jarig bestaan van de spoorwegen in Nederland in 1989 maakte zij de illustratie voor het affiche 'Treinen door de Tijd'. Ook illustreerde zij de gids bij deze manifestatie en een set ansichtkaarten. Bij een expositie in een Rotterdamse galerie schreef *NRC Handelsblad* in 1987: 'Het trefzekere, ironisch getinte werk houdt zich uitstekend staande in een "kunst"-galerie, al behoort het eigenlijk tot de opdrachtenkunst en niet tot de autonome pendant daarvan.' Later verschenen haar illustraties onder andere in *Margriet*, *Residence*, *Elegance* en *Psychologie Magazine*. Ze illustreerde schoolboeken, kinderboeken en verpakkingen voor Albert Heijn, Coop en Koopmans.

p. 207

Fritz BÜHLER
(1909-1963) CH

Bühler stamde uit een drukkersfamilie en volgde de Allgemeine Gewerbeschule Basel en de Vereinigten Staatsschulen in Berlijn. Na een studieverblijf in Parijs werkte hij bij een ontwerp bureau in Bazel, waarna hij voor zichzelf begon. Bühler ontwierp succesvolle affiches voor Union-briketten, Nivea, Swissair en de Zwitserse spoorwegen (SBB). Hij maakte ook verpakkingen, reclamefilms en tentoonstellingsstands. Zo was hij verantwoordelijk voor het Zwitserse paviljoen op de Wereldexpo van 1958 in Brussel. Naast zijn commerciële werk bleef Bühler altijd actief als schilder en tekenaar. In 1953 richtte hij met landgenoot Donald Brun en de Fransman Jean Colin de Alliance Graphique Internationale (AGI) op. Eerder was hij mede-initiatiefnemer van de Zwitserse bond van grafisch ontwerpers. Bühler overleed op 53-jarige leeftijd bij een auto-ongeluk.

p. 236

C

Jos BUNDER
(1912-1982)

Josephus Antonius Aloysius Emanuel Bunder doorliep de mulo in Den Haag. Waar hij zijn artistieke vorming kreeg is onbekend, maar in 1937 gold hij als 'veelbelovenden Haagschen teekenaar' toen hij de dochter van de Indische prins Mangkoe Nagoro VII portretteerde. Hij was cartoonist bij het geïllustreerde maandblad *Astra*, dat een voorbeeld nam aan het Engelse *Punch*. Toen hij rond 1947 zijn studio vestigde aan de Prinsengracht in Amsterdam werd hij lid van het Genootschap voor Reclame. Bunder maakte brochures voor Philips-verlichting en affiches voor Hoogenstraaten Conserven. Eén daarvan werd door het Genootschap tot de beste affiches van 1953 gerekend. Voor Witteveen's Modemagazijn ontwierp hij onder meer 'Witteveen op het modieuze spoor'. In de jaren zestig werkte Bunder als art-director voor diverse reclamebureaus, waaronder Van Hees Vettewinkel en Ted Bates.

p. 232

Vic CALLAERT
(1927) BE

Victor Callaert volgde de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel, aangevuld met een opleiding tot reclametekenaar bij de Syndicale Kamer voor Reclame. Hij maakte vanaf ongeveer 1985 vele affiches voor de Belgische spoorwegen (NMBS) in een heldere, eenvoudige stijl. Hij bouwde voort op zijn voorgangers bij de NMBS, André Pasture en Paul Funken, maar zijn werk was minder verfijnd. Een enkele keer combineerde hij tekeningen met foto's. Zijn affiches voor de Trans Euro Night (TEN) en InterRail werden in de jaren tachtig door heel Europa gebruikt.

p. 115, 259

Agnes CANTA
(1888-1964)

De enige vrouw die voor de Tweede Wereldoorlog affiches ontwierp voor de spoorwegen was Agnes Canta. Zij was opgeleid aan de Academie van Beeldende Kunsten in Rotterdam en maakte aanvankelijk landschappen en stillevens. Over haar tentoonstelling in 1926 schreef kunstcriticus Albert Plasschaert: 'Agnes Canta was eens een stillevenschilderes, van wie vrouwelijkheid en bepaalde tederheid kenmerken waren. Maar met een onrust zonder geduld heeft zij zich op allerlei paden begeven; vrouwen zijn dwaalziek en niet altijd wegwijst!' Als om deze criticus te tarten richtte Canta zich vervolgens op toegepaste kunst: decoratieve muurschilderingen, boekbinding en affiches.

In 1931 ontwierp Canta voor de NS affiches over goederen- en veevervoer, die zich kenmerken door een krachtige belettering en bijna primair kleurgebruik. Vervolgens maakte ze verschillende affiches voor de Utrechtse Jaarbeurs. In 1933 schreef *De Reclame*: 'De Jaarbeurs is ditmaal ook gelukkig voor den dag gekomen. Agnes Canta gaf een fors biljet, een dat krachtig spreekt in goed gelukte kleurencombinatie en toch elegant blijft.' Benadrukt werd dat zij kunstzinnigheid wist te combineren met een suggestieve (commerciële) werking. Niet alleen de Nederlandse vakbladen waardeerden haar werk, het werd ook vermeld in *Commercial Art*, *Arts et Métiers Graphiques* en *Gebrauchsgrafik*.

p. 159, 160

A.M. CASSANDRE
(1901-1968) FR

Adolphe Jean-Marie Mouron, zoals zijn echte naam luidde, bracht zijn jeugd door in het Oekraïense Charkov. Hij studeerde kort aan de École des Beaux-Arts in Parijs en vervolgens aan de Académie Julian. Als kunstschilder waren affiche-ontwerpen eerst bijverdiensten, maar dit veranderde snel. In 1925 won hij met 'Le Bucheron' een hoofdprijs op de Exposition internationale des Arts décoratifs, waarvan de benaming art deco is afgeleid. Twee jaar later brak hij internationaal door met affiches voor de luxetrein Nord Express en de Étoile du Nord, gevolgd door ontwerpen voor scheepvaartmaatschappijen. Vernieuwend was zijn gestileerde verbeelding van de dynamiek van vervoermiddelen met diagonale lijnen en kikkorsperspectieven.

In Nederland werden Cassandres affiches al snel geëxposeerd in galerijen en musea. Via uitgeverij-reclamebureau Nijgh & Van Ditmar kreeg hij opdrachten van de Stoomvaart Maatschappij Zeeland (SMZ) en de Holland-Amerika Lijn (HAL), maar ook van Philips, Droste en Gazelle. Toen de reclamebudgetten daalden door de economische teruggang, werd Cassandre te duur voor Nederland. Zijn invloed op andere ontwerpers was enorm, en niet alleen op zijn directe leerlingen Raymond Savignac, Bernard Villemot en Jean Walther, die zich in Amsterdam vestigden. Na een overzichtsexpositie in New York werkte Cassandre daar in 1936-'37 voor *Harper's Bazaar*. Later wijdde hij zich aan schilderkunst en theaterdecors. Hij leed aan depressies en beëindigde in 1968 zijn eigen leven.

p. 9, 46, 47, 176, 177, 183, 184, 187, 188, 192, 287, 290, 295, 299

Henri CASSIERS
(1858-1944) BE

Henricus Paulus Emilius Victor Cassiers volgde de Académie des beaux-arts de Saint-Josse-ten-Noode bij Brussel. Hij legde zich toe op de aquareltechniek, aanvankelijk in impressionistische stijl, later met hardere kleurvlakken. Hij maakte zee-, stads- en dorpsgezichten met oog voor de lokale bevolking. Cassiers voelde zich aangetrokken tot het Nederlandse landschap en de streekdrachten van Zeeland en het Zuiderzeegebied. 'De aard van de klederdracht (...) verschilt zo radikaal van ons dagelijks leven, dat aparte geesten zich er als het ware instinctmatig toe aangetrokken voelen', schreef hij in 1901.

Het bekendst werden Cassiers lithografische wandplaten en affiches. Vanaf 1898 werkte hij veel voor de Red Star Line (Antwerpen-New York), waarbij hij de grote oceaanschepen liet contrasteren met het leven van eenvoudige vissers. In 1908 maakte hij in opdracht van de Staatsspoorwegen (SS) een Holland-affiche voor de Franstalige markt, waarop zijn liefde voor klederdrachten een plaats vond. Andere opdrachtgevers waren Elixir De Kempenaar en de Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen. Henri Cassiers illustreerde ook literaire werken van Cyriel Buysse, Emile Verhaeren en Stijn Streuvels die zich afspeelden op het Vlaamse platteland.

p. 22, 74, 79

Joan COLLETTE
(1889-1951)

Johan Nicolaas Coenraad Collette doorliep de Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijzers en de Rijkschool voor Kunstnijverheid in Amsterdam. Hij volgde tekenlessen aan de Rijksakademie en kreeg privéles van Jan Toorop. Collette gaf enkele jaren leiding aan het schildersatelier van de architectuurwerkplaats van Cuypers in Roermond. In 1927 vestigde hij zich als zelfstandig kunstenaar in Nijmegen. Naast landschappen en portretten maakte hij affiches voor bedrijven en (veelal katholieke) organisaties, waaronder de Spoorweg-TBC Vereniging. Later richtte hij zich vooral op glas-in-loodramen, mozaïeken en muurschilderingen. Collette was voorzitter van de Algemene Katholieke Kunstenaarsvereniging en gemeenteraadslid in Nijmegen.

p. 166, 168

Eugen Maria CORDIER
(1903-1974) DE

Na een opleiding tot fresco- en restauratieschilder volgde Cordier de Akademie der Bildenden Künste München. Hij maakte muurschilderingen en brak in 1928 door als affiche-ontwerper met het winnen van een ontwerpwedstrijd voor Lufthansa. Hij werkte in een stijl die het midden hield tussen 'mondäner Eleganz und bayrischer Folklore' en typisch was voor Münchener grafici. Nadat zijn affiche voor de Münchner Kunstausstellung van 1932 door de nazi's als 'entartet' werd aangemerkt, paste hij zich stilistisch aan het regime aan. Na de oorlog lag zijn voorkeur bij elegante mode- en reisaffiches. Hij ontwierp onder meer voor het Oktoberfest en de Deutsche Bundesbahn (DB). Zo maakte hij in 1953 een affiche voor de nieuwe Rheingold Express vanuit Hoek van Holland.

p. 52

D

Wendelen DAAN
(1965)

Daan studeerde aan de ARTEZ Academie in Arnhem, afdeling Modevormgeving. Al tijdens haar opleiding maakte ze veel gebruik van fotografie. Sinds 1995 is zij actief als mode- en portretfotograaf. Haar werk verscheen in internationale bladen als *Vogue*, *Elle*, *Glamour* en *Harpers Bazaar*, waarvoor zij meermaals de genomineerde van de Woman of the Year-verkiezing fotografeerde. Haar fotografie kenmerkt zich door de wisselwerking tussen licht en donker en een vervreemdende, bijna surrealistische weergave van mensen en objecten. In 2001 maakte zij voor een campagne van hogesnelheidstrein Thalys een elegante foto van een model als Thalys-hostess, het haar verwaaid door de snelheid. Er verscheen ook een billboard-versie in liggend formaat, met een foto die meer was ingezoomd op het gezicht. De campagne werd genomineerd voor de Fotografieprijs van de Art Directors Club Nederland (ADCN).

p. 252, 253

Job DENIJS
(1893-1970)

Johannes Denijs studeerde bouwkunde in Delft. Als student won hij een prijsvraag voor het omslagontwerp van een vakblad voor de baksteenindustrie. Dit bracht hem op het pad van het grafisch ontwerp. In 1922 won hij ook de affiche-prijsvraag voor het Internationaal Concours Aviatique Rotterdam. 'De bouw zijner ontwerpen verraadt bouwkundige scholing, pieterige details zijn er zelden in, meestal is de opzet breed', schreef *De Reclame*. Voor dit blad maakte hij ook omslagen en hij plaatste er in 1928 een advertentie in: 'Gevestigd in Den Haag - ir. Job Denijs B.I. architect - Reclamekunst, Bouwadviezen.'

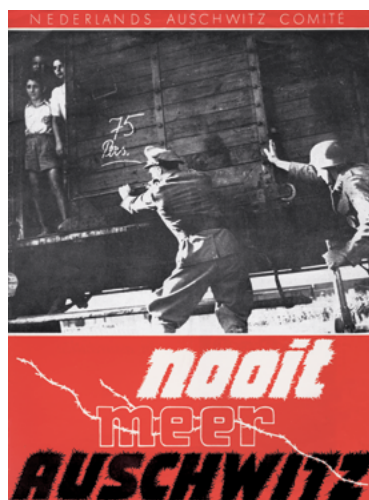
Hij ontwierp affiches en brochures voor Blue Band, wasmiddel Radion, Neelmeijer's Inkten en voor tentoonstellingen. Stoomvaart Maatschappij Zeeland (SMZ) was opdrachtgever van een affiche over goedkope treinbootretours naar Londen. Denijs maakte ook stripverhalen, zoals *Pietjes Wonderbare Reizen*. Als architect ontwierp hij op de Wereldtentoonstelling van 1935 in Brussel een boerderij als expositieruimte voor Nederlandse zuivelproducten. Na de Tweede Wereldoorlog vormde hij met Arie Maarten Key het Architectenbureau Denijs en Key in Den Haag. Zij bouwden in 1956 het eerste hoge flatgebouw in de Rotterdamse wijk Pendrecht.

p. 46, 49

Bob DENNEBOOM
(1909-2001)

Als kind al bezig met tekenen en sporten, volgde Denneboom de Vrije Academie in Amsterdam en kreeg privélessen van de schilder Johan Buning. Naast zijn werk als kunstschilder maakte hij reclameborden. Denneboom was Nederlands kampioen schoonspringen en ontwierp ook affiches voor zwembaden. Na de oorlog, waarin hij was ondergedoken, verzorgde hij demonstraties bij de opening van vele Sportfondsenbaden. In 1970 maakte Denneboom het affiche 'Nooit meer Auschwitz' op basis van een foto van een SS'er die een goederenwagon met gedeporteerden afsloot. Denneboom was ereburger van de gemeente Egmond, waar hij vele portretten van mensen in zee- en duinberoepen schilderde.

p. 220

Anneke DIKKER
(1946)

Anna (Anneke) Dikker studeerde eind jaren zestig aan de Academie Artibus in Utrecht, waar zij zich conform de tijdgeest inzette voor democratische onderwijsvernieuwingen. Zij werkte eerst enkele jaren bij een uitgever. Rond 1975 kwam ze als reclame-ontwerper in dienst van de NS en maakte onder meer een vrolijk affiche voor de Kris-kras-kaart. Ook ontwierp zij omslagen voor het *Toeristisch spoorboekje* dat als Zwarte Beertjes-pocket verscheen. Later werkte Anna Dikker als illustrator van schoolboeken.

p. 131

Reyn DIRKSEN
(1924-1999)

Dirksen bezocht het Instituut voor Kunstnijverheidsonderwijs in Amsterdam. Na twee jaar in dienst bij een reclamebureau vestigde hij zich als zelfstandig ontwerper. Het lidmaatschap van de Vereniging van Reclameontwerpers en Illustrators (VRI) vermeldde hij altijd trots achter zijn naam. Het VRI-ledenblad noemde zijn werk 'buitengewoon suggestief en direct to-the-point'. Dirksen won in 1950 de eerste prijs bij een internationale ontwerpwedstrijd over de Europese eenwording. Onder de titel 'All our colours to the mast' beeldde hij een grote driemaster af met de vlaggen van alle Europese landen als zeilen.

In 1952 ontwierp Dirksen een affiche ter gelegenheid van de elektrificatie van de spoorlijnen naar het noorden des lands. Ook in opdracht van de NS maakte hij 'Engeland via Hoek van Holland-Harwich', dat meer bij zijn interesse voor scheepvaart aansloot. Zijn beste affiches ontwierp Dirksen voor de vermaarde Holland-America Line. Z'n hart lag van jongs af aan niet zozeer bij de trein, zoals in 1950 bleek in het vakblad *Ariadne*: 'Reeds van zijn prille jeugd af had hij een hobby voor tekenen. Toen hij wat ouder werd begon hij voornamelijk schepen en auto's te tekenen. (...) Zijn verdere ambities zijn: autorijden en zeilen.'

p. 199

Eppo DOEVE
(1907-1981)

Doeve werd geboren in Bandung in het toenmalige Nederlands-Indië in een gemengd 'Indisch' gezin. In 1927 vertrok hij naar Wageningen om aan de Landbouwhogeschool koloniale landbouw te studeren met als doel theeplanter te worden. Als bijverdienste tijdens zijn studie werkte hij voor het Amsterdamse reclamebureau De la Mar, het begin van zijn tekencarrière, hoewel hij al eens iets voor een bioscoop in Bandung had gemaakt. Toen de theemarkt instortte koos hij definitief voor werk als illustrator bij bladen als *Groene Amsterdammer*, *de Haagsche Post*, *de AVRO Radiobode* en later *Elseviers Weekblad*.

In 1948 ontwierp Doeve het eerste affiche voor het Holland Festival. Hij maakte ook affiches voor Heineken, Philips, Artis en de Hiswa. Voor de sector Persoonlijke Veiligheid van de NS verzorgde hij enkele personeelsaffiches. Ondanks zijn gebrek aan relevante opleiding waagde Doeve zich aan vele soorten ontwerpen, zoals toneeldecors, wandschilderingen, spotprenten, boekillustraties en omslagen voor pockets. In de jaren vijftig was hij verantwoordelijk voor de Erflaters-serie bankbiljetten met portretten van grote Nederlanders uit het verleden. Hij was inmiddels een beroemdheid die regelmatig op televisie verscheen. Doeve schilderde ook portretten.

p. 171, 172

Berend Jan van DEN DOOL
(1909-1944)

De uit Deventer afkomstige Van den Dool volgde wellicht de Academie Kunstoefening in Arnhem. Een van zijn eerste affiches betrof de Gemeentetram Arnhem (GETA) in 1930, gevolgd door de Muziek- en Tooneelweek aldaar. Al snel had hij landelijk succes met reclame voor Kyriazi-sigaretten. Volgens het *Orgaan van het Genootschap voor Reclame* hadden deze ontwerpen 'een zekere cosmopolitische allure en toch iets geheel eigens'. Nog voor zijn 25e werd Van den Dool reclamechef bij Nourypharma in Deventer. Zijn affiches, folders en verpakkingen voor dit farmaceutische bedrijf werden afgedrukt in *Modern Publicity* en tentoongesteld in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Van den Dool was tijdens de Duitse bezetting actief in het verzet en werd opgepakt. Hij kwam op 35-jarige leeftijd om het leven in concentratiekamp Neuengamme.

p. 73

Fré DROST
(1907-1987)

Freerk Johannes Drost volgde de opleiding tot tekenleraar aan Academie Minerva in zijn geboortestad Groningen. Rond 1930 werd hij reclametekenaar bij Joh. Enschedé en Zonen in Haarlem. Bekend waren zijn affiches voor bloemenshows. Ook maakte Drost een vrolijk NS-affiche over Kant en Klaar-tochtjes, net als voor het 8-daagse treinabonnement. In 1928 verzorgde hij de lay-out van een boek over de Nieuw Amsterdam, het vlaggenschip van de Holland-Amerika Lijn, 'een grafisch juweel' volgens *Revue der Reclame*. Hij trad in 1939 in dienst van de Rotterdamse NV Drukkerij Reclame.

In de naoorlogse decennia was Drost werkzaam bij Lintas, het vaste reclamebureau van Unilever. Eerst was Drost er 'senior account executive' en later hoofd personeels- en opleidingszaken. Hij gaf vanaf 1955 les over grafische kennis bij de Stichting Reclame Onderwijs en over verkoopbevordering aan het NIOB (Nijenrode). Naast zijn werk bij reclamebureau maakte Drost tekeningen, schilderijen, aquarellen en grafiek. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had hij een indrukwekkende serie tekeningen over de Hongerwinter gemaakt. Behalve door reizen naar Italië liet hij zich inspireren door de Noord-Veluwe. In 1968 vestigde hij zich permanent in het Veluwe Vierhouten.

p. 30, 126, 129, 146, 147

Wladimir FLEM
(1910-2006)

Flem werd geboren in het Russische Sint-Petersburg en studeerde grafische vormgeving aan de academie in Hamburg. Vanaf 1932 werkte hij als grafisch vormgever bij de Rotterdamse uitgeverij Nijgh & Van Ditmar. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleef Flem in Zwitserland, waar hij de tijd doorbracht met houtsnijwerk. Wellicht hierdoor geïnspireerd ging hij zich terug in Nederland ook bezighouden met industriële vormgeving. Hij ontwierp naaimachines en ventilatoren in Amerikaanse streamline-stijl. Tijdens een reis naar de VS ontmoette hij de vermaarde industrieel ontwerper Raymond Loewy persoonlijk.

Het ontwerp van affiches, brochures en boekomslagen bleef de hoofdactiviteit van zijn Studio Flem. In 1949 won hij de vijfde prijs bij een Europese affichewedstrijd over het Marshall-plan. Zijn affiches voor Van Houten chocolade, Zwanenberg's rookworst en kruidenier Vivo hingen op de Nederlandse stations. Voor de werving van zulke adverteerders maakte hij een affiche voor de NV Spoorwegreclame, een dochterbedrijf van de NS. In 1949 kreeg Wladimir Flem de Nederlandse nationaliteit. Decennialang gaf hij les in grafische vormgeving aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Rotterdam.

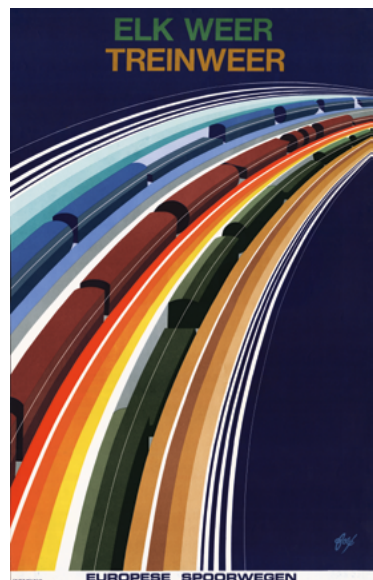

p. 222, 223, 226

Philippe FORÉ
(1927-2018) FR

Philippe Fauré studeerde aan de École des Beaux-Arts in Toulouse. Na zijn verhuizing naar Parijs groeide hij uit tot een van de meest productieve Franse affiche-ontwerpers. Hij werkte onder andere voor cosmetica- en modebedrijven. Fauré vereenvoudigde zijn naam en signeerde zijn affiches simpelweg met 'foré'. De eerste van vele affiches voor de Franse spoorwegen (SNCF) maakte hij in 1958, met een cartooneske voorstelling van een reizend gezin. Eind jaren zestig werd Foré's stijl abstracter. Hij maakte affiches voor Franse TEE-treinen en ter promotie van de gezamenlijke Europese spoorwegen.

Zijn grafische stijl, 'lignisme' genoemd, was gebaseerd op de dynamiek van parallelle lijnen op variabele afstanden, soms gecombineerd met bogen of openingen, allemaal bedoeld om beweging en snelheid uit te drukken. Hij was geïnspireerd door de kinetische kunst en door uitsneden uit de cinematografie. Zijn favoriete medium was gouache omdat dit eenvoudig retoucheren mogelijk maakte. Foré's spoorwegaffiches wonnen verschillende prijzen, waaronder een Sirène d'Or in Milaan en de Prix National de l'Affiche 1970.

p. 188, 189

Gustave FRAIPONT
(1849-1923) FR

De in Brussel geboren Gustave Mathieu Joseph Fraipont bracht zijn leertijd door bij de schilder Henri Hendrickx (1817-1894). Tijdens de Frans-Duitse Oorlog van 1870 nam hij dienst in het Franse leger, waarna hij de Franse nationaliteit verkreeg. Vervolgens werkte hij als tekenleraar in Parijs en schreef leerboeken voor amateurkunstenaars. Ook illustreerde Fraipont jeugdboeken en romans. Vanaf 1885 maakte hij illustraties voor reisgidsen en vele affiches voor Franse spoorwegbedrijven zoals de Chemins de fer de l'Ouest en de Chemins de fer du Nord. Voor die laatste maatschappij vervaardigde hij ook twee Holland-affiches; het is onbekend of hij hiervoor zelf Nederland bezocht.

Veel van zijn ontwerpen waren opgebouwd uit meerdere tafereeltjes, omlijst met bloemen of krullen. Fraiponts affiche voor Nord met het kasteel van Pierrefonds werd gereproduceerd in de verzamelserie *Les Maîtres de l'Affiche* (1895-1900). In 1905 kreeg hij de erefunctie 'peintre de la Marine' (marineschilder). Later werkte Fraipont voor geïllustreerde bladen als *Le Courrier français* en *L'Illustration*.

p. 74, 76

Andries FREDERIKS
(1907-2000)

Frederiks werd in Deventer geboren en volgde de mts voor de Bouwkunde in Utrecht. Hij begon bij de NS als uitvoerder bij de bouw van bruggen en stations. Omdat hij ook schilderde en tekende, kreeg hij in 1939 de coördinatie over de decoraties van stations en dergelijke bij het eeuwfeest van de spoorwegen. Daar ontwierp hij ook twee affiches voor. Na 'een jaar studeren o.a. aan de Academie in Amsterdam', zoals hij later zelf aangaf, trad Frederiks in dienst bij de afdeling Propaganda. Daar illustreerde hij NS-kalenders en ontwierp beursstands.

Tijdens de bezetting maakte Frederiks onder het pseudoniem Tyl illegale spotprenten. Na de oorlog werd hij zelfstandig tentoonstellings-ontwerper, al bleef de NS een belangrijke opdrachtgever. Hij werkte voor de Jaarbeurs, de Textielbeurs en de Huishoudbeurs en maakte 'reizende paviljoens voor de Westeuropese spoorwegen'. Voor een expositie van Nederlandse precisie-instrumenten in Moskou ontving hij een Russische prijs. Rond 1955 ontwierp Frederiks zomerpostzegels van bekende gebouwen en affiches voor Holland-promotie. Daarnaast exposeerde hij regelmatig met reisimpressies en portretstudies.

p. 202, 204

G

Emmanuel GAILLARD
(1902-?)

De Fransman Emmanuel Louis Joseph Gaillard, over wiens opleiding niets bekend is, vestigde zich in 1927 in Amsterdam. Hij werkte bij drukkerij Van Leer & Co als affiche-ontwerper voor Philips, Van Nelle, de Holland-Afrika Lijn, KLM en de Nederlandse Spoorwegen. In 1938 ontwierp hij het affiche ter gelegenheid van de elektrificatie van het Middennet van de NS. Gaillard werkte ook voor de Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer (ANVV), die nauw met de NS samenwerkte bij de werving van buitenlandse toeristen. Hiervoor ontwierp hij een affiche met bloembollenvelden, omkaderd door een treinraam, en een andere voor de badplaats Scheveningen met daarop de pier, het strand en de boulevard vol modieuze mensen. In 1939 zou Gaillard terugkeren naar Frankrijk om zich daar behalve op productreclames ook op filmaffiches te richten. Het laatste bekende affiche van hem dateert van ongeveer 1955.

p. 30, 72, 81, 133, 134, 187, 196, 197

Joop GEESINK
(1913-1984)

Geesinks eerste baantje was piccolo in het Haagse Hotel des Indes; ook was hij koksmaat op de grote vaart. Van jongs af aan geïnteresseerd in tekenen, volgde hij lessen aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Na enige tijd als decoratieschilder bij een warenhuis, begon hij met zijn broer Wim een bedrijf in buitenreclames. Ze maakten vooral schilderijen voor films op bioscoopgevels. Via zijn vriendin, die danseres was bij de Nederlandse Revue, begon Geesink met het ontwerpen van decorstukken. Om ervaring op te doen werkte hij enige tijd in Parijs aan decors bij de Moulin Rouge.

Na enkele filmaffiches maakte Geesink in 1939 een NS-affiche voor de halvuursdienst. Zijn speelse tekenstijl leidde tot vervolgopdrachten, zoals een affiche voor avondretours. Ook ontwikkelde hij een stationschef-figuurtje dat als mascotte terugkwam in verschillende NS-reclames. Tijdens de eerste oorlogsjaren maakte Geesink waarschuwingsaffiches voor de verduisteringsvoorschriften in de trein. In 1942 kreeg hij de opdracht voor een korte tekenfilm met tips voor reizigers in overvolle treinen, die werd vertoond als bioscoopreclame. Hij werkte hiervoor samen met Marten Toonder, het begin van hun beider carrière als animatiefilmer. Later zou Geesink met zijn Studio Dollywood poppenanimaties maken, waaronder de bekende Loeki de Leeuw. Hij maakte ook KLM-affiches met poppetjes.

p. 32, 133, 134, 196, 210, 212, 214, 215

Guy GEORGET
(1911-1992) FR

Georget volgde de École nationale supérieure des Arts Décoratifs in zijn geboortestad Parijs. De kneepjes van het vak leerde hij bij de grote drukkerij annex reclamebureau Draeger. Daarna was hij tien jaar lang artistiek directeur van een uitgeverij. Vanaf eind jaren veertig maakte Georget talloze affiches voor het Spaanse bureau voor toerisme, Philips, Wagons-Lits, de Franse nationale spoorwegen (SNCF) en vooral Air France. In 1960 ontwierp hij ook het logo voor *La Poste*, de Franse postierijen. Hij slaagde er altijd in zijn stijl en kleurenpalet aan te passen aan de tijdgeest. Zo maakte hij rond 1975 vrolijk gekleurde, cartooneske affiches voor Interrail en de Trans Europ Express.

p. 250, 253, 258, 259

Josse GOFFIN
(1938) BE

De in Brussel geboren Goffing volgde de grafische opleiding aan de École nationale supérieure des arts visuels van La Cambre (Ter Kameren), waar hij later zelf docent zou worden. Hij werd bekend met illustraties, affiches en grafiek in een geheel eigen stijl, die zowel poëtisch als humoristisch is. In 1973 kreeg hij van de Nederlandse Spoorwegen opdracht voor een drietal affiches: over de Meermanskaart, het Avondretour en het slechts kort bestaande Zaterdagretour. Zoals in bijna al zijn werk bestond de afbeelding uit losse objecten of figuren tegen een lege achtergrond met een kleurverloop. Vanaf 1987 bracht Goffin vele kinderboeken uit, die internationaal bekroond werden. Zijn werk was te zien op solotentoonstellingen in Europa en New York.

Zaterdagretour
enkele reis plus een piek

p. 133, 136

Arthur GOLDSTEEN
(1908-1985)

Goldsteen was geboren in het Duitse Aken en studeerde aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. In 1935 verscheen zijn verhalenbundel *Een teekenaar door Iberië* met geïllustreerde reisbrieven aan Rijksakademie-hoogleraar Richard Roland Holst, die ook de inleiding schreef. Na een periode als tijdschriftillustrator in Parijs vestigde Goldsteen zich weer in Amsterdam. Kort na de Tweede Wereldoorlog maakte hij – onder het signatuur Gol – affiches voor de Nederlandse Spoorwegen, onder meer over de trein-bootverbinding met Engeland en de combinatie spoor-vliegtuig (NS-KLM). Meest verwant aan zijn artistieke werk was het affiche 'Parijs per Pullman' (1946). Verder maakte Goldsteen via het reclamebureau Prad affiches voor *de Volkskrant*, Artis, Polaroid, Velpon en melk (Nederlands Zuivelbureau). In *Vrij Nederland* verschenen politieke cartoons van zijn hand. Goldsteen bleef tot op hoge leeftijd actief als kunstschilder die regelmatig exposeerde, vooral stillevens met trompe-l'oeil-effect. Zijn werk vormde een grote inspiratiebron voor Gerti Bierenbroodspot, die hem bij zijn overlijden 'meester en liefste vriend' noemde.

p. 33, 46, 74, 81, 139, 183, 199